

sindikalni poročevalec

št. 5

17. MAJ 1984

Novi sistem pokojninskega in invalidskega zavarovanja prinaša nekaj novosti, med katerimi sta še posebej pomembni naslednji:

Prva zadeva usklajevanje pokojnin z gibanjem povprečnih nominalnih osebnih dohodkov. Pokojnine naj bi usklajevali dvakrat in sicer med letom in na začetku naslednjega koledarskega leta. Z usklajevanjem med letom naj bi dosegli 90 odstotkov povprečne rasti nominalnih osebnih dohodkov. Tak način usklajevanja kajpak pomeni večjo gmotno in socialno varnost upokojencev.

Da se položaj upokojenca ne bi bistveno poslabšal v primerjavi s tistim, ki ga je imel kot delavec v združenem delu, je predvideno tudi usklajevanje pokojnin glede na rast družbene produktivnosti dela.

Posebej zanimiva je novost, po kateri naj bi usklajevali tudi pokojnine, odmerjene v različnih obdobjih. To je pomembno za tiste upokojence, ki so svoj čas delali v panogah, v katerih so zelo nihali osebni dohodki.

Druga novost se kaže v zahtevi po doslednejšem uveljavljanju ukrepov za zdravo in varno delo. Vse aktivnosti v OZD morajo potekati tako, da se zagotovi takšno varstvo delavcev na najtežjih in zdravju škodljivih delih, da ne bi bilo potrebno uvajati beneficirane delovne dobe. V ta namen so potrebni predvsem tile ukrepi:

- uvajanje varnejših in zdravih delovnih, tehnoloških in drugih postopkov, opreme in sredstev za osebno varstvo delavcev;

- skrajševanje delovnega časa,
- začasno ali trajno prerazporejanje delavcev (rotacija),
- zdravstveno in varnostno usposabljanje,
- dodatni načrtovani odmori, podaljšan letni dopust in ustrezna prehrana,
- načrtna zdravstvena rekreacija delavcev,
- dosledna uporaba opreme za osebno varstvo delavcev.

Torej bi beneficirano delovno dobo uporabili le v skrajnih primerih, ko z nobenim drugim ukrepom ni mogoče zavarovati delavčevega zdravja. Zlasti v sindikatu moramo izhajati iz dejstva, da ima delavec pravico do takšnih delovnih razmer, ki mu zagotavljajo telesno in moralno integriteto ter varnost.

Omenjene novosti konkretizirata družbena dogovora, ki ju objavljamo in tudi začenjamo z javno razpravo, ki bi jo v zvezi sindikatov zaključili 15. 6. 1984.

Javno razpravo vodijo republiški odbori sindikatov dejavnosti, vključujejo pa se občinski sveti Zveze sindikatov Slovenije. Republiški svet ZSS bo po končani javni razpravi sprejel stališča do vsebine obeh dogovorov.

OSNUTEK

Na podlagi 108. člena zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list SRS št. 27/83) sklepamo Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije, Gospodarska zbornica Slovenije, Izvršni svet Skupščine SR Slovenije in Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji

Družbeni dogovor

o ukrepih in aktivnostih za zmanjšanje in odpravljanje težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer za dela in naloge, kjer je povečana zavarovalna doba že priznana.

I. UVODNA DOLOČILA

1. člen

Podpisniki tega družbenega dogovora (v nadaljnjem besedilu: podpisniki dogovora) ugotavljamo, da so temeljni pogoji za določanje del oziroma nalog, za katera se zavarovalna doba šteje s povečanjem, določeni z zakonom, stopnje povečanja, postopek in način določanja pa s samoupravnimi splošnimi akti Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji (v nadaljnjem besedilu: Skupnost).

2. člen

S tem družbenim dogovorom opredeljujemo:

- ukrepe in aktivnosti za odpravljanje težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer, da bi zagotovili varne in humane delovne razmere in takšno delovno okolje, da do uporabe instituta zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, ne bi prišlo;

- priznavanje zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, kot izjemni in skrajni varstveni ukrep, ko ugotovimo, da z vsemi predhodnimi varstvenimi ukrepi in normativi ni mogoče v celoti odpraviti ali zmanjšati težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer in izboljšati delovnega okolja;

- obveznost stalnega preverjanja delovnih razmer, delovnega okolja in aktivnosti organizacij združenega dela pri odpravljanju težkih in zdravju škodljivih vplivov.

II. UKREPI ZA ODPRAVLJANJE TEŽKIH IN ZDRAVJU ŠKODLJIVIH DELOVNIH RAZMER

3. člen

Ukrepi za odpravljanje težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer in delovnega okolja so zlasti:

- uvajanje varnejših in bolj zdravih delovnih, tehnoloških in drugih postopkov ter opreme in sredstev za osebno varstvo delavcev pri delu;
- skrajševanje delovnega časa;
- začasno ali trajno prerazporejanje delavcev na druga dela oziroma naloge (rotacija);
- zdravstvena in varnostna vzgoja ter strokovno izpopolnjevanje in usposabljanje delavcev;

- dodatni načrtni odmori, počitki, podaljšani letni dopust ter ustrezna prehrana;

- programirana zdravstvena rekreacija delavcev in vzgoja delavcev za zdrav način življenja;

- dosledna uporaba opreme in sredstev za osebno varstvo delavcev pri delu.

4. člen

Izvršni svet Skupščine SR Slovenije, Gospodarska zbornica Slovenije in Zveza sindikatov Slovenije se zavezuje, da se bomo zavzemali za oblikovanje takšne politike razporejanja dohodka, ki bo omogočala stalno rast sredstev za uvajanje sodobne in varnejše tehnologije ter za odpravo in zmanjševanje težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer v organizacijah združenega dela. Te cilje bomo vgrajevali v letni do-

govor o uresničevanju družbene usmeritve razporejanja dohodka in ostale srednjeročne in dolgoročne planske akte družbenoekonomskega razvoja SR Slovenije.

Izvršni svet Skupščine SR Slovenije bo zagotovil, da bodo inšpekcijske službe kot prednostno nalogo dosledno opravljale nadzor nad izvajanjem predpisanih varstvenih ukrepov in normativov pri konstruiranju, izdelovanju ali gradnji delovnih in pomožnih objektov, delovnih priprav in naprav, opreme in sredstev za osebno varstvo delavcev pri delu ter uvajanju nove tehnologije. Že pred sklenitvijo uvoznega posla bo zagotovil dosledni nadzor tudi pri uvoženih sredstvih za delo in novo tehnologijo.

Gospodarska zbornica Slovenije bo s splošnimi združenji sproti preverjala tehnologije v organizacijah združenega dela, še posebno uvajanje nove tehnologije.

5. člen

Izvršni svet Skupščine SR Slovenije bo na podlagi strokovne analize preučil ustreznost sedanje splošne ureditve skrajšanega dnevnega in tedenskega delovnega časa za dela oz. naloge, ki so težke in za zdravje škodljive, ter predlagal morebitne spremembe in dopolnitve veljavne zakonske ureditve.

Zveza sindikatov Slovenije bo z družbenopolitičnim delovanjem spodbujala organizacije združenega dela k uveljavljanju skrajšanega delovnega časa za dela oz. naloge, ki so težke in za zdravje škodljive.

Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja bo v postopku reševanja zahtevkov za priznanje zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, zahtevala od predlagateljev, da težke in zdravju škodljive vplive na določena dela oziroma naloge predhodno zmanjšujejo s skrajševanjem delovnega časa oziroma bo zahtevala dokumentirano obrazložitev, zakaj takšen ukrep ni bil uporabljen.

6. člen

Zveza sindikatov Slovenije bo z družbenopolitično akcijo spodbujala organizacije združenega dela, da v svojih samoupravnih splošnih aktih določijo primere, pogoje in način trajnega ali začasnega razporejanja delavcev z del oziroma nalog, ki so težke in za zdravje škodljive, na druga dela oziroma naloge, kjer ni takšnih nevarnosti in škodljivosti za zdravstveno stanje in delovno zmožnost delavcev.

Izvršni svet Skupščine SR Slovenije bo zagotovil, da bodo inšpekcijske službe spremljale izvajanje prerazporejanja delavcev v organizacijah združenega dela in ukrepal in mejah svojih pravic in dolžnosti, če bo ugotovil, da ne poteka v skladu s predpisi in samoupravnimi splošnimi akti organizacij združenega dela.

7. člen

Zveza sindikatov Slovenije bo z družbenopolitično dejavnostjo spodbujala delavce v organizacijah združenega dela in nosilce samostojnega osebnega dela k pravočasnemu strokovnemu izpopolnjevanju in usposabljanju za druga ustrezna dela oz. naloge delavcev, ki opravljajo težka in zdravju škodljiva dela oziroma naloge in bi nadaljnje takšno delo povzročilo nastanek invalidnosti ali bistveno poslabšanje psihofizične in zdravstvene sposobnosti delavcev.

Zveza sindikatov Slovenije bo z družbenopolitično dejavnostjo spodbujala organizacije združenega dela in nosilce samostojnega osebnega dela, da bodo v svojih samoupravnih splošnih aktih oz. kolektivni pogodbi uredile pogoje, načine in roke strokovnega izpopolnjevanja in usposabljanja delavcev, ki zaradi starosti ne morejo več uspešno opravljati nekaterih del

oz. nalog, za opravljanje drugih ustreznih del oz. nalog.

Izvršni svet skupščine SR Slovenije bo v sodelovanju z drugimi pristojnimi dejavniki ugotovil ustreznost nekaterih vzgojno izobraževalnih programov in se zavzemal za morebitne spremembe in dopolnitve, tako da bi že v izobraževalnem sistemu zagotavljali takšno strokovno usposobljenost, ki bi omogočala, da bi delavci, ki ne morejo več uspešno opravljati osnovne poklicne dejavnosti, lahko uspešno opravljali in bili razporejeni na ustrezna druga dela oz. naloge.

8. člen

Zveza sindikatov Slovenije bo z družbenopolitično akcijo spodbujala delavce v organizacijah združenega dela in nosilce samostojnega osebnega dela k ureditvi oz. zagotovitvi pogostejših počitkov v dnevnem delovnem času, ustrezne prehrane in podaljšanih letnih dopustov delavcem, ki opravljajo težka in zdravju škodljiva dela oz. naloge.

9. člen

Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije si bo z družbenopolitično dejavnostjo prizadeval, da bodo organizacije združenega dela in nosilci samostojnega osebnega dela skrbeli za organizirano zdravstveno rekreacijo, ki ohranja, izboljšuje in krepi zdravstveno in psihofizično sposobnost delavcev ter njihov zdrav način življenja.

10. člen

Izvršni svet Skupščine SR Slovenije bo zagotovil, da bodo inšpekcijske službe kot s prednostno nalogo nenehno nadzirale uporabo predpisane opreme in sredstev za osebno varstvo delavcev pri delu v organizacijah združenega dela in pri nosilcih samostojnega osebnega dela ter ukrepale za zagotovitev njihove dosledne uporabe.

III. UPORABA ZAVAROVALNE DOBE, KI SE ŠTEJE S POVEČANJEM, KOT SKRAJNEGA VARSTVENEGA UKREPA

11. člen

Podpisniki dogovora soglašamo, da bomo zavarovalno dobo s povečanjem kot skrajni varstveni ukrep uporabili, ko z vsemi predhodnimi ukrepi varstva delavcev pri delu ni mogoče odpraviti težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer ter zagotoviti varnega dela oz. ko ugotovimo, da delavci nekaterih del oz. nalog po določenih letih starosti ne morejo več uspešno opravljati.

Določanje zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, ne sme biti sredstvo za skrajševanje zavarovalne dobe in znižanje starostne meje kot pogoja za pridobitev pravice do pokojnine tam, kjer to ni nujno ter tudi ne sredstvo za reševanje kadrovske, starostne in druge problematike v organizacijah združenega dela in pri nosilcih samostojnega osebnega dela.

12. člen

Podpisniki dogovora ugotavljamo, da imamo pri določanju zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, dve vrsti del oziroma nalog:

- dela oziroma naloge, ki so kljub najsoodnejši in varni tehnologiji ter ob uporabi vseh varstvenih ukrepov težka in zdravju škodljiva (dela oziroma naloge pod zemljo, pod vodo, pri virih ionizirajočega sevanja itd.);
- dela oziroma naloge, na katerih, kljub uporabi vseh varstvenih ukrepov, delavci po določenih starosti ne morejo uspešno opravljati

svoje poklicne dejavnosti zaradi upadanja fizioloških sposobnosti organizma.

13. člen

Podpisniki dogovora soglašamo, da bomo pri določanju zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, dosledno upoštevali delovne razmere pri določenih delih oziroma nalogah v posamezni temeljni organizaciji združenega dela in na podlagi objektivne ocene težavnosti in škodljivosti odločali o upravičenosti in višini stopnje povečanja zavarovalne dobe.

14. člen

Podpisniki dogovora ugotavljamo, da škodljivi vplivi znatneje delujejo na zdravstveno stanje in delovno zmožnost delavca tedaj, ko opravlja dela oz. naloge polni delovni čas ali krajši delovni čas od polnega, če je tak krajši delovni čas za posamezna dela oziroma naloge določen zaradi posebnih delovnih razmer ter tudi z njegovo uporabo in uporabo vseh drugih ukrepov varstva delavcev pri delu ni mogoče odpraviti težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer.

Podpisniki soglašamo, da škodljivi vplivi znatneje delujejo na zdravstveno stanje in delovno zmožnost delavca, če dela v takšnih razmerah več kot polovico polnega delovnega časa, vendar manj kot polni delovni čas v posameznem letu pod zemljo, pri čemer je za takšna dela šteti predvsem:

— dela v rudnikih v zvezi s proizvodnjo in dela v rudnikih, ki so nujno potrebna, da proizvodnja v rudnikih nemoteno in varno poteka (jamski snemalci in merilci, upravniki, inženirji, tehnični referenti, delovodje, delavci, ki opravljajo obrtna dela, dela na glavnih podzemskih pravih poteh ter vodenje priprav dela za proizvodnjo, dela pri razstreljevanju, vodje razvoja, jamomerstva, inženirji pri preučevanju, dela pri hidrogeoloških delih, pri vodenju študije, pri investicijah z nadzorom, pri kontroli varnosti v jamah, vodenju službe varstva pri delu in rešilne postaje, dela pri vzdrževanju primarnega telefonskega omrežja v jami in dela rudarskih inšpektorjev);

— dela delavcev, ki neposredno prebijajo predore (vrtalci, minerji — strelci, nakladalci in njihovi pomožni delavci).

15. člen

Predlogu za priznanje zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, ki ga lahko podajo organizacije združenega dela, nosilci samostojnega osebnega dela ter njihova združenja, mora biti priložena strokovna dokumentacija, izdelana po enotni metodologiji ter zlasti naslednja dokazila:

a) poročilo o že uporabljenih varstvenih in drugih ukrepih in program ukrepov za zmanjševanje oziroma odpravo škodljivih vplivov, ki znatneje delujejo na zdravstveno stanje in delovno zmožnost delavcev pri takšnih delih;

b) opisi del oziroma nalog, za katera se predlaga uvedba zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem;

c) podatki o številu delavcev, ki opravljajo dela oziroma naloge, za katere se predlaga uvedba zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, z oceno povečanih obveznosti za plačilo prispevka skupnosti;

d) dokazila, da imajo v samoupravnih splošnih aktih ali s sklepi samoupravnih organov urejena tale vprašanja:

— način zagotavljanja sredstev za uveljavljanje ukrepov za odpravljanje težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer ter morebitne uporabe instituta povečane zavarovalne dobe,

— roke in način odprave posebne težavnosti dela in škodljivih vplivov na zdravstveno stanje in delovno zmožnost delavca, kot podlage za štetje zavarovalne dobe s povečanjem,

— ugotavljanje razmer na takih delih v skladu z zakonom o varstvu pri delu, kot n. pr.: postopke in način periodičnih pregledov in preizkusov delovnih naprav in priprav ter periodičnih preizkusov kemičnih in bioloških škodljivosti, mikroklima itd.,

— način občasnega oziroma trajnega preizporejanja delavcev, ki opravljajo težka in za zdravje škodljiva dela oziroma naloge,

— ugotavljanje zdravstvenega stanja, periodični pregledi in ukrepi preventivnega zdravstvenega varstva delavcev, ki delajo na najtežjih in zdravju škodljivih delih v skladu z zakonom o varstvu pri delu,

— pogoje, način in roke strokovnega izpolnjevanja in usposabljanja delavcev, ki zaradi starosti ne morejo več uspešno opravljati določenih del oz. nalog, za opravljanje drugih ustreznih del,

— naloge v zvezi z obveznim strokovnim usposabljanjem delavcev in preizkušanjem znanja delavcev o varstvu pri delu v skladu z zakonom o varstvu pri delu,

— posebej označena dela oziroma naloge, ki se štejejo kot težka in zdravju škodljiva,

— dnevno in tedensko dolžino delovnega časa pri takšnih delih oziroma nalogah,

— odmore, počitke, dopuste in odsotnosti delavcev z dela pri takšnih delih oziroma nalogah,

— dnevno, tedensko in letno rekreativno dejavnost.

Za ugotovitev dejanskega stanja lahko Skupnost zahteva tudi druge potrebne podatke in dokazila.

16. člen

Po preučitvi predloga za priznanje zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, in ugotovitvi dejanskega stanja pripravi pristojna strokovna komisija za povečano zavarovalno dobo Skupnosti obrazložen predlog sklepa in ga posreduje ostalim podpisnikom dogovora, da dajo svoje mnenje. Podpisniki dogovora bomo predlog sklepa obravnavali in mnenje podali v 60 dneh od prejema predloga sklepa.

Če katerikoli podpisnik svojega mnenja ne poda v roku iz 1. odst. tega člena, niti takšnega mnenja ne poda v nadaljnjih 30 dneh, se šteje, da soglašajo s predlogom sklepa.

Podpisniki dogovora soglašamo, da bo Skupnost dala predlog sklepa v javno razpravo oz. skupščini Skupnosti v sprejem šele potem, ko bo prejela mnenje vseh ostalih podpisnikov tega dogovora oz. po izteku roka, določenega v prejšnjih dveh odstavkih tega člena.

IV. PREVERJANJE POGOJEV ZA NADALJNJE ŠTETJE ZAVAROVALNE DOBE S POVEČANJEM

17. člen

Podpisniki dogovora soglašamo, da je priznavanje zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, časovno omejeno. Traja lahko le toliko časa, dokler obstojajo razlogi, ki so jo narekovali.

Organizacije združenega dela morajo nenehno izboljševati in odpravljati težke in zdravju škodljive delovne razmere pri delih oziroma nalogah, kjer je priznana zavarovalna doba, ki se šteje s povečanjem.

Po izteku v sklepu Skupnosti določenega roka za revizijo del oziroma nalog, za katere se zavarovalna doba šteje s povečanjem, bo Skupnost v primerih, ko bo ugotovila, da organizacije združenega dela ne izpolnjujejo programa dejavnosti za odpravo težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer, za te organizacije

združenega dela določila povečane prispevne stopnje prispevkov za zavarovalno dobo, ki se šteje s povečanjem.

18. člen

Podpisniki dogovora soglašamo, da so dela oziroma naloge, za katera se zavarovalna doba šteje s povečanjem, zavezana reviziji, ki jo začne Skupnost po uradni dolžnosti 12 mesecev pred iztekom roka, določenega v sklepu o priznanju zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem.

Revizija se izvede na način in po postopku, določenem in samoupravnem splošnem aktu Skupnosti.

V. KONČNA DOLOČILA

19. člen

Skupnost bo sproti spremljala problematiko dela del oz. nalog, kjer je delo težko in zdravju škodljivo, ter opozarjala podpisnike dogovora na pomanjkljivosti v zakonodaji in samoupravnih aktih, posebno s področja varstva pri delu.

20. člen

Podpisniki dogovora se zavezujejo, da bomo usklajevali stališča in koordinirano delovali pri reševanju problematike s področja zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, ter sodelovali z drugimi družbenopolitičnimi dejavniki v SR Sloveniji in SFRJ.

21. člen

Podpisniki dogovora ustanovimo odbor podpisnikov tega družbenega dogovora. V odbor podpisnikov imenuje vsak podpisnik po enega člana. Člani odbora izvolijo svojega predsednika za dobo dveh let, s tem da je vsako mandatno obdobje predsednik predstavnik enega izmed podpisnikov tega dogovora.

Odbor podpisnikov ima naslednje naloge:

— spremlja izvajanje tega dogovora in izpolnjevanje dolžnosti podpisnikov;

— preučuje učinke instituta zavarovalne dobe s povečanjem in daje predloge za izboljšanje stanja na tem področju podpisnikom tega dogovora ter drugim dejavnikom;

— opozarja na neskladja, razlaga posamezna določila ter predlaga ukrepe za njihovo uveljavljanje;

— spremlja gibanja na področju štetja zavarovalne dobe s povečanjem;

— obravnava predloge strokovne komisije pred podajo mnenj podpisnikov iz 16. člena tega dogovora.

22. člen

Ta družbeni dogovor je sklenjen, ko ga sprejmejo in podpišejo pooblaščenici predstavniki vseh njegovih podpisnikov.

23. člen

Z začetkom veljavnosti tega družbenega dogovora preneha veljati Družbeni dogovor o načelih ter kriterijih in osnovah postopka za določanje delovnih mest, na katerih se šteje zavarovalna doba s povečanjem (Uradni list SRS, št. 25/74).

24. člen

Ta družbeni dogovor začne veljati osmi dan po objavi v Uradnem listu SR Slovenije.

OBRAZLOŽITEV

Zavarovalna doba s povečanjem, kot poseben institut sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja, je urejena s predpisi in sa-

moupravnimi splošnimi akti Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja. V zakonu o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, sprejetem leta 1982, so, tako kot v dotlej veljavni ureditvi, določena temeljna načela za priznavanje, taksativno naštetih pogoji, ki morajo biti v celoti izpolnjeni, da se za posamezna dela oz. naloge lahko prizna takšna doba. Opredeljeno je tudi, da je za njeno določanje pristojna Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Novi republiški zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, sprejet leta 1983, z začetkom uporabe 1. 1. 1984, opredeljuje le obveznost organizacij združenega dela glede uresničevanja ukrepov za odpravljanje težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer in uveljavlja izenačitev delavcev zasebnega sektorja z delavci v združenem delu. V 108. čl. pa je posebej določeno, da Republiški svet Zveze sindikatov Slovenije, Gospodarska zbornica Slovenije, Izvršni svet Skupščine SR Slovenije in Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji sklenejo družbeni dogovor, s katerim se dogovorijo o ukrepih in dejavnostih v zvezi z deli oziroma nalogami, na katere se zavarovalna doba šteje s povečanjem.

Navedena nova pravna ureditev in dejanske razmere na tem področju, ob vse pogostejšem iskanju rešitev v institutu zavarovalne dobe s povečanjem ter nenehni rasti števila takšnih del, narekujejo potrebo po sklenitvi novega družbenega dogovora.

Pri opredeljevanju njegove vsebine je upoštevana narava in namen instituta zavarovalne dobe s povečanjem ter dogovorjena in sprejeta stališča v številnih razpravah ob pripravi novega republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in reviziji del oz. nalog, na katerih se zavarovalna doba šteje s povečanjem. Temeljni namen je zagotoviti takšno varstvo delavcev na najtežjih in zdravju škodljivih delih oz. nalogah, da do uporabe instituta zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, sploh ne bo prišlo. Le v redkih in izjemnih primerih, ko takšnega varstva objektivno ni mogoče zagotoviti, je z uporabo zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, potrebno delavcem, ki opravljajo najtežja dela oz. naloge, zagotoviti takšen položaj, kot ga imajo drugi delavci, ki ne opravljajo težkih in zdravju škodljivih nalog.

Glede na vlogo in namen instituta zavarovalne dobe s povečanjem, ki po svoji vsebini presega okvir sistema pokojninskega in invalidskega zavarovanja in je posledičen odraz dejanskih razmer in stanja varstva delavcev pri delu v organizacijah združenega dela, so v osnutku družbenega dogovora opredeljeni ukrepi in aktivnosti širšega kroga pristojnih družbenih dejavnikov, ki naj pripomorejo k temu, da bodo organizacije združenega dela izboljševale in odpravljale težke in zdravju škodljive delovne razmere. Zaradi nenehnega trenda rasti števila del oz. nalog, za katere se zavarovalna doba šteje s povečanjem, in iskanja rešitev, ki je za delavce z vidika zagotavljanja njihove psihofizične in moralne integritete najmanj humana oblika varstva, je v besedilu osnutka družbenega dogovora vgrajen restriktivni prijem. Pomeni, da bo zavarovalno dobo s povečanjem mogoče priznati le tedaj, ko bodo dosledno uporabljeni vsi drugi predhodni ukrepi varstva delavcev pri delu, pa kljub temu ne bo mogoče odpraviti težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer.

V osnutku družbenega dogovora ni vseh tistih določil še veljavnega družbenega dogovora o načelih ter kriterijih in osnovah postopka za določanje delovnih mest, na katerih se zavarovalna doba šteje s povečanjem, sklenjenim v letu 1974, ki nalagajo določene obveznosti organizacijam združenega dela in so lahko le

predmet njihovih samoupravnih splošnih aktov. Prav tako ni določil o postopku za določanje del oziroma nalog, za katere se zavarovalna doba šteje s povečanjem, saj ga mora v skladu z novim zveznim in republiškim zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju urediti SPIZ v svojih samoupravnih splošnih aktih. In končno tudi ni določila o prepovedi dela prek polnega delovnega časa za dela oziroma naloge, kjer se zavarovalna doba šteje s povečanjem. Ureditev omenjenega vprašanja je glede na pravno naravo družbenega dogovora lahko le predmet ustrezne zakonske ureditve.

K 1. členu

Določilo tega člena je ugotovitvenega značaja. V novem družbenem dogovoru naj bi ga ohranili zaradi navezave njegovih določil na materialno pravne norme instituta zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem in katere z določili tega dogovora tvorijo celovito pravno ureditev na tem področju.

K 2. členu

V določilih tega člena je opredeljena okvirna vsebina osnutka družbenega dogovora. Določena so poglavitna vsebinska vprašanja, ki opredeljujejo ukrepe in aktivnosti podpisnikov dogovora v zvezi z odpravljanjem težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer, priznavanje zavarovalne dobe s povečanjem, ko je njena uporaba nujno potrebna, in revizija del oziroma nalog, za katere se zavarovalna doba že šteje s povečanjem.

K 3. členu

V tem členu so naštet vsi pomembnejši ukrepi za zagotavljanje varstva delavcev pri delu, ki jih morajo uveljaviti organizacije združenega dela. Podpisniki družbenega dogovora pa naj bi v mejah svojih pravic in obveznosti vplivali na njihovo dejansko uresničevanje. Predvideni so v zaporedju glede na pomembnost njihovega vpliva za izboljševanje delovnih in življenjskih razmer delavcev.

K 4., 5., 6., 8., 9. in 10. členu

V navedenih določilih osnutka družbenega dogovora so podrobneje opredeljeni ukrepi in hkrati tiste dejavnosti posameznih podpisnikov družbenega dogovora, ki naj vodijo k temeljnemu cilju, to je zagotavljanju varnega in humanega načina dela in življenja delavcev. Ker so primarni nosilci varstva delavcev pri delu organizacije združenega dela, je v posameznih določilih navedenih členov dana pomembna vloga inšpekcijskim službam. Da bi lahko stalno in pogosteje nadzirale uveljavljanje ukrepov varstva delavcev pri delu na najtežjih delih oz. nalogah kot svojo prednostno nalogo, bi bilo treba zagotoviti ustreznejšo kadrovskega zasedenost in boljše gnotne možnosti za delo teh služb.

K 11. členu

Šele ko z vsemi možnimi ukrepi, predvidenimi v predhodnih določilih osnutka družbenega dogovora, ni mogoče zagotoviti varnega in zdravega načina dela delavcev, je mogoče uporabiti institut zavarovalne dobe s povečanjem, kot skrajni varstveni ukrep. V nobenem primeru pa uporaba takšnega ukrepa ne sme biti sredstvo za reševanje starostne, kadrovske ali kakšne druge problematike v združenem delu.

K 13. členu

S predlaganim načinom reševanja zahtevkov za priznanje zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, naj bi presegli dosednji način generaliziranega reševanja. Dejstvo je, da so delovne razmere ob različni tehnologiji in uporabi različnih ukrepov varstva delavcev pri delu od

organizacije združenega dela do organizacije združenega dela čisto zelo različne. Kot skrajni varstveni ukrep za izenačevanje položaja delavcev pa bi štetje zavarovalne dobe s povečanjem moralo biti vedno v tesni povezanosti z razmerami v posamezni TOZD. Šele z načelom individualiziranega reševanja problematike na tem področju na podlagi analize delovnih razmer v posamezni organizaciji združenega dela bi bilo mogoče doseči realno in objektivno vsestransko utemeljeno uporabo instituta zavarovalne dobe s povečanjem.

K 14. členu

Prvi in drugi odstavek tega člena sta popolnejši povzetek dosedanje ureditve v veljavnem družbenem dogovoru, pri čemer je besedilo usklajeno z določilom 71. člena zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja in določilom 79. člena zakona o delovnih razmerjih. Natančnejša ureditev pa je tudi v tem, da se pri kategoriji del oziroma nalog, ki se opravljajo pod zemljo več kot 50 %, taksativno opredeljujejo taka dela, na katerih se lahko zavarovalna doba šteje s povečanjem in to kljub temu, da se taka dela ne opravljajo pod zemljo polni delovni čas, temveč več kot 50 % polnega delovnega časa (več kot polovico polnega delovnega časa).

K 15. členu

Skladno z določilom 111. člena republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je v 15. členu osnutka družbenega dogovora razširjen krog predlagateljev za priznanje zavarovalne dobe s povečanjem tudi na nosilce samostojnega osebnega dela. Podrobno so določena vsa tista dokazila, ki jih mora predlagatelj predložiti skupnosti ob vložitvi zahteve za priznanje beneficiranega staža. Reševanje zahtevkov mora biti namreč vedno povezano in priznanje pogojeno s programi intenzivnih aktivnosti organizacij združenega dela pri odpravljanju vzrokov, ki v določenem trenutku narekujejo priznanje štetja zavarovalne dobe s povečanjem.

K 16. členu

V tem členu je opredeljen način sodelovanja podpisnikov dogovora v postopku glede podajanja mnenj v zvezi s predlogi sklepov za priznanje zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem, ter določeni roki, v katerih naj bi podpisniki dogovora takšna mnenja posredovali skupnosti. Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja pa se zavezuje, da bo predlog sklepa pred dokončno obravnavo in sprejemom v skupščini skupnosti posredovala delegatom šele potem, ko bo prejela mnenja ostalih podpisnikov.

K 17. členu

V določilu tega člena je opredeljena začasna narava instituta zavarovalne dobe s povečanjem. Traja lahko le toliko časa, dokler obstajajo razlogi, ki so narekovali njeno priznanje. Organizacije združenega dela morajo namreč takšne razloge po uveljavitvi štetja zavarovalne dobe s povečanjem čim hitreje in učinkoviteje odpravljati. Doseganje takšnih smotrov pa bi bilo potrebno spodbujati tudi z ustreznimi ekonomskimi instrumenti. Zavarovalna doba s povečanjem za organizacije združenega dela ne bi smela biti najcenejša oblika varstva delavcev. Zato je v tretjem odstavku 17. čl. osnutka družbenega dogovora predvideno, da bo Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja določila povečanje prispevne stopnje tistim organizacijam združenega dela, v katerih bo ugotovila, da ne uresničujejo programa aktivnosti za odpravljanje težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer.

K 18. členu

V določilu tega člena je vgrajen avtomatizem glede revizije del oziroma nalog, za katere se zavarovalna doba šteje s povečanjem. Ker je štetje zavarovalne dobe s povečanjem začasna značaja, mora skupnost po uradni dolžnosti začeti postopek ugotavljanja, ali še obstajajo razlogi, ki so jo pogojevali. Postopek revizije mora začeti v določenem času pred iztekom roka, določenega v skladu o priznanju zavarovalne dobe, ki se šteje s povečanjem.

Družbeni dogovor o usklajevanju pokojnin

I.

S tem družbenim dogovorom podpisniki določajo način in roke za obvezno usklajevanje pokojnin med letom, način postopnega prehoda na sprotno usklajevanje pokojnin z gibanjem nominalnih osebnih dohodkov, pogoje za usklajevanje pokojnin po družbeni produktivnosti dela ter način in pogoje za usklajevanje prej odmerjenih pokojnin s kasneje odmerjenimi pokojninami.

1. Usklajevanje pokojnin med letom in način prehoda na tekoče usklajevanje

II.

Pokojnine upokojencev, pri katerih leto, iz katerega se upošteva gibanje nominalnih osebnih dohodkov za določitev odstotka za usklajevanje pokojnin med letom, ni zadnje leto dela, se med

letom obvezno uskladijo za 90 % porasta povprečnih nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike, doseženega v tem letu, v obdobju januar-september v primerjavi s povprečjem nominalnih osebnih dohodkov, doseženim v enakem obdobju v prejšnjem letu, ugotovljenem po uradnih statističnih podatkih.

Po prvem odstavku te točke se uskladijo tudi pokojnine, odmerjene od pokojninskih osnov, pri katerih so bili osebni dohodki oziroma osnove, upoštevane za njihov izračun, preračunane na vrednost leta pred letom, iz katerega se upoštevajo gibanja nominalnih osebnih dohodkov za določitev odstotka za uskladitev pokojnin med letom.

Uskladitev pokojnin po prvem odstavku te točke bo skupnost izvedla z veljavnostjo od 1. januarja dalje tako, da bo s 1. julijem in 1. oktobrom izplačala akontativna povečanja, upoštevajoč načrtovano rast nominalnih osebnih dohodkov in razpoložljive statistične podatke za to leto, s 1. decembrom pa razliko med že izplačanim povečanjem in ugotovljenim porastom nominalnih osebnih dohodkov v navedenem obdobju.

Kolikor bodo gibanja povprečnih nominalnih osebnih dohodkov utemeljeno kazala na njihovo počasnejšo oziroma hitrejšo rast v zadnjih treh mesecih leta od dosežene v obdobju, določenem v prvem odstavku te točke, bo skupnost nastalo situacijo upoštevala pri uskladitvi pokojnin s 1. decembrom tako, da bo uskladitev med letom ustrezala 90 % porasta povprečnih nominalnih osebnih dohodkov v tem letu.

Določbo prvega odstavka te točke bo skupnost pričela izvajati z uskladitvijo pokojnin na podlagi gibanj nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike v letu 1986.

III.

Do pričetka izvajanja II. točke tega družbenega dogovora bo skupnost obvezno usklajevala pokojnine med letom tako, da jih bo v letu 1984 povečala za 50 %, v letu 1985 pa za 75 % uradno ugotovljenega porasta povprečnih nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike, doseženega v posameznem od teh let v obdobju januar-september, v primerjavi s povprečjem, doseženim v enakem obdobju v preteklem letu.

Uskladitev pokojnin po prvem odstavku te točke bo skupnost izvedla z veljavnostjo od 1. januarja dalje v vsakem od navedenih let tako, da bo 1. julija in 1. oktobra izplačala akontacijo, razliko do 50 % oziroma 75 % uradno ugotovljenega porasta povprečnih nominalnih osebnih dohodkov v obdobju januar-september pa 1. decembra.

IV.

Če podpisniki družbenega dogovora ugotovijo, da materialne možnosti družbe v teh letih ne bodo dopuščale izvedbe uskladitve pokojnin med letom v višini, dogovorjeni v prvem odstavku III. točke, bo skupnost v posameznem od navedenih let med letom uskladila pokojnine najmanj v tolikšni višini, da bo razmerje med povprečno starostno pokojnino in povprečnim nominalnim osebnim dohodkom na zaposlenega delavca v posameznem letu znašalo 75 %.

2. Usklajevanje pokojnin po rasti družbene produktivnosti dela

V.

Če je rast povprečnih nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike v posameznem koledarskem letu, nižja od rasti družbene produktivnosti dela, ugotovljene po uradnih statističnih podatkih za tisto leto, lahko skupnost uskladi pokojnine tudi za razliko med doseženo rastjo nominalnih osebnih dohodkov in porastom družbene produktivnosti dela.

VI.

Po V. točki tega dogovora lahko skupnost uskladi vse pokojnine, pokojnine uveljavljene v različnih obdobjih ali pokojnine posameznih kategorij upokojujencev.

Vse pokojnine lahko skupnost uskladi, če rast družbene produktivnosti dela znatno presega rast povprečnih nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike, pokojnine, uveljavljene v različnih obdobjih pa tedaj, kadar je takšen zaostanek ugotovljen pri pokojninah, uveljavljenih v posameznih letih.

Pokojnine posameznih kategorij upokojujencev pa lahko skupnost uskladi na tej podlagi v primeru, da je rast osebnih dohodkov v posamezni panogi dejavnosti pet let zaporedoma nižja od rasti nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike. V tem primeru skupnost uskladi le tiste pokojnine, pri katerih so bili za izračun pokojninske osnove upoštevani osebni dohodki iz let, v katerih je bila ugotovljena nižja rast osebnih dohodkov v panogi dejavnosti.

VII.

O uskladitvi pokojnin po V. točki tega dogovora odloča skupnost v soglasju s podpisniki družbenega dogovora. Podlaga za odločitev so uradni statistični podatki o rasti nominalnih osebnih dohodkov in družbene produktivnosti dela ter podatki skupnosti o ravni pokojnin, uveljavljenih v posameznih obdobjih.

VIII.

Skupnost bo izvedla uskladitev pokojnin po V. točki tega družbenega dogovora praviloma z veljavnostjo od 1. januarja dalje v letu, po letu, v katerem je bilo ugotovljeno zaostajanje rasti nominalnih osebnih dohodkov za rastjo družbene produktivnosti dela, podpisniki pa se lahko dogovorijo tudi za drugačen datum veljavnosti uskladitve. Potrebna sredstva za izvedbo uskladitve pokojnin na tej podlagi bo skupnost zagotovila po predhodni spremembi finančnega načrta za to leto.

3. Usklajevanje prej odmerjenih pokojnin s kasneje odmerjenimi pokojninami

IX.

Skupnost bo v posameznem planskem obdobju tekoče spremljala raven pokojnin, uveljavljenih v različnih časovnih razdobjih z ravni

pokojnin, uveljavljenih v tem planskem obdobju, upoštevajoč razmerja, ki vladajo v delitvenem sistemu na sploh in posameznih panogah dejavnosti.

V začetku vsakega koledarskega leta pred iztekem srednjeročnega planskega obdobja bo skupnost izdelala strokovno gradivo, v katerem bo primerjala raven vseh pokojnin, uveljavljenih v različnih časovnih razdobjih, z ravni pokojnin, doseženo v planskem obdobju, v katerem je opravila primerjavo. Kriterij za razvrstitev pokojnin v posamezno razdobje je osebni dohodek ali osnova, ki je bila kot zadnja upoštevana za izračun pokojninske osnove.

Če bo skupnost ugotovila, da vse prej uveljavljene pokojnine bistveno zaostajajo za pokojninami, uveljavljenimi v planskem obdobju, v katerem je opravila primerjavo, začne postopek za uskladitev prej uveljavljenih pokojnin s kasneje uveljavljenimi.

Če bo skupnost ugotovila, da bistveno zaostajajo le pokojnine, uveljavljene v posameznih razdobjih oziroma pokojnine posameznih kategorij upokojujencev, bo začela postopek za uskladitev pokojnin iz razdobjih, v katerih je bil ugotovljen zaostanek. Postopek za uskladitev prej uveljavljenih pokojnin posameznih kategorij upokojujencev pa bo skupnost začela le v primeru, da bo najmanj tolikšno zaostajanje ali večje ugotovila pri primerjavi pokojnin teh kategorij upokojujencev, uveljavljenih v preteklih razdobjih, s pokojninami teh kategorij upokojujencev v planskem obdobju, v katerem je opravila primerjavo.

X.

Pri ugotavljanju pogojev za izvedbo uskladitve pokojnin, določene v IX. točki tega dogovora, bo skupnost upoštevala le raven pokojninskih osnov za odmero starostnih pokojnin, priznanih po splošnih predpisih, in splošno strukturo uživalcev teh pokojnin.

XI.

Uskladitev pokojnin na podlagi IX. točke tega družbenega dogovora bo skupnost izvedla na začetku leta novega srednjeročnega planskega obdobja z veljavnostjo od 1. januarja dalje.

Potrebna finančna sredstva za izvedbo uskladitve, določene v prvem odstavku te točke, bo skupnost zagotovila na podlagi samoupravnega sporazuma o temeljih plana skupnosti za to srednjeročno plansko obdobje.

XII.

Skupnost lahko opravi uskladitev prej uveljavljenih pokojnin s kasneje uveljavljenimi pokojninami tudi izven roka, določenega v drugem odstavku 28. člena zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Uskladitev pokojnin po prvem odstavku te točke družbenega dogovora lahko predlagata skupnost in Zveza sindikatov Slovenije. Predlog mora vsebovati razloge, ki terjajo predčasno obravnavo položaja upokojujencev, ki so uveljavili pokojnine do pričetka srednjeročnega obdobja.

Odločitev, ali se izvede uskladitev pokojnin po prvem odstavku te točke, temelji na strokovnem gradivu, ki ga pripravi skupnost in je odvisna od tega, za koliko zaostajajo pokojnine, uveljavljene v različnih razdobjih. Če gre za vse upokojujence, ugotavlja skupnost zaostajanje prej uveljavljenih pokojnin, za povprečjem po

kojnin, uveljavljenih v srednjeročnem planskem obdobju do leta, v katerem je dan predlog za uskladitev. Če pa je dana pobuda za uskladitev pokojnin iz različnih razdobji oziroma pokojnin nekaterih kategorij upokojencev, ugotavlja skupnost zaostanek teh pokojnin za povprečjem vseh pokojnin ali posameznih kategorij, uveljavljenih do pričetka srednjeročnega planskega obdobja oziroma do vseh pokojnin ali posameznih kategorij pokojnin, uveljavljenih v srednjeročnem planskem obdobju do leta, v katerem je dan predlog za uskladitev.

Če skupnost ugotovi bistven zaostanek, začne postopek za uskladitev prej odmerjenih pokojnin s kasneje odmerjenimi pokojninami.

Pri ugotavljanju zaostajanja prej uveljavljenih pokojnin za kasneje uveljavljenimi po tej točki družbenega dogovora bo skupnost upoštevala pogoje, določene v X. točki tega dogovora.

XIII.

Skupnost bo izvedla uskladitev pokojnin na podlagi XII. točke tega družbenega dogovora praviloma v začetku naslednjega leta po dani pobudi. Podpisniki družbenega dogovora pa se lahko dogovorijo tudi za drugačen začetek izvedbe uskladitve.

Potrebna finančna sredstva za izvedbo uskladitve, določene v prvem odstavku te točke, bo skupnost zagotovila na podlagi finančnega načrta potrebnih sredstev za tekoče leto.

XIV.

Skupnost bo izvedla uskladitev pokojnin na podlagi IX. in XII. točke tega družbenega dogovora v odstotku, podpisniki pa se lahko dogovorijo tudi za drugačen način uskladitve.

XV.

Za spremljanje izvajanja in razlago tega družbenega dogovora se ustanovi odbor podpisnikov.

V odbor, določen v prvem odstavku te točke, imenuje vsak od podpisnikov družbenega dogovora po dva člana.

XVI.

Družbeni dogovor je sklenjen, ko ga podpisajo pooblaščen predstavniki vseh udeležencev družbenega dogovora.

XVII.

Spremembe in dopolnitve tega družbenega dogovora predlaga odbor podpisnikov.

XVIII.

Ta družbeni dogovor velja osem dni po objavi v Uradnem listu SRS.

Podpisniki

Obrazložitev

Zakon o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja v celoti in enotno za vso državo nakazuje veljavni sistem rednega usklajevanja pokojnin, ki so ga skupnosti dolžne pričeti dosledno izvajati najkasneje do 31. decembra 1986. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in statut skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji nakazani način le razdelujeta in nadalje kon-

kretilizirata. Zvezni in republiški zakon pa dajeta tudi temelje za t.i. izredne oblike usklajevanja pokojnin. Z navedenim družbenim dogovorom se vse možne oblike usklajevanja pokojnin dokončno izpeljujejo in konkretizirajo.

1. Redno usklajevanje pokojnin

Merilo za redno usklajevanje pokojnin je rast nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike, ugotovljena po uradnih statističnih podatkih.

Zvezni zakon v 30. členu določa, da se morajo pokojnine med letom obvezno uskladiti z gibanjem nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike. Višina, način, roki usklajevanja se določijo s samoupravnim splošnim aktom skupnosti v skladu z družbenim dogovorom in zakonom.

Pokojnine se dokončno uskladijo na začetku naslednjega leta glede na porast nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju republike, v predhodnem letu, ki se ugotovi po uradnih statističnih podatkih v republiki.

Ob dokončni uskladitvi pokojnin v začetku naslednjega leta je potrebno izplačati tudi razliko med pokojnino, izplačano v preteklem letu in pokojnino, ki pripada upokojencu po dokončni uskladitvi, za vse preteklo leto nazaj.

Ta obveznost je zaenkrat še načelne narave, saj zvezni zakon zavezuje skupnosti za njeno realizacijo najpozneje do 31. decembra 1986.

Upoštevajoč povedano, pušča zvezni zakon v nadaljnje razreševanje le dvojce: trajno, medletno usklajevanje in začasno, prehod na izplačilo razlike med dokončno usklajeno pokojnino in pokojnino, prejeta v preteklem letu.

Republiški zakon v 26. členu določa, da se pokojnine med letom obvezno usklajujejo v rokih, določenih s samoupravnim splošnim aktom skupnosti v skladu z družbenim dogovorom tako, da povprečno povečanje pokojnin v posameznem koledarskem letu doseže največ 90 % porasta nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih v SR Sloveniji v tem letu.

Smisel te določbe je dvojen. Pokojnine naj bi se čim bolj tekoče prilagajale gibanjem nominalnih osebnih dohodkov, zato naj bi se že med letom povečale čim več, glede na razpoložljive uradne podatke o gibanju nominalnih osebnih dohodkov. Le-to pa bi imelo za posledico manjšo finančno obveznost ob dokončni uskladitvi, ko bo potrebno izplačati tudi razliko za vseh 12 mesecev v preteklem letu. Pri zelo velikem razkoraku med povečano pokojnino med letom in dokončno usklajeno pokojnino, bi bile finančne obveznosti lahko izredno težko premostljive.

Tudi določba prvega odstavka 26. člena republiškega zakona je zaenkrat še načelne narave, saj je v prehodnih določbah zakona določeno, da bo Skupnost zagotovila njeno uresničitev v skladu z družbenim dogovorom in materialnimi možnostmi do 31. decembra 1986.

Samoupravnemu urejanju je torej prepuščena določitev rokov za medletno uskladitev pokojnin in začetek izplačevanja razlike ob dokončni uskladitvi. Statut skupnosti v 113. členu določa, da se pokojnine med letom obvezno us-

kladijo najmanj trikrat in sicer s 1. julijem, 1. oktobrom in 1. decembrom, razen če z družbenim dogovorom ni določeno drugače, vsakokrat z veljavnostjo od 1. januarja dalje, tako da povprečno povečanje pokojnin v posameznem koledarskem letu doseže največ 90 % porasta nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih v SR Sloveniji, v tem letu.

V 266. členu pa statut določa, da bo skupnost uporabo te določbe (113. člena) zagotovila postopoma v skladu z družbenim dogovorom in ob upoštevanju materialnih možnosti tako da bo do 31. decembra 1986 povečevala delež skupnega povečanja pokojnin na račun porasta nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju SR Slovenije v posameznem letu. Uporabo tretjega odstavka 30. člena zveznega zakona (izplačilo razlike za nazaj) pa bo Skupnost zagotovila najpozneje ob dokončni uskladitvi pokojnin na račun porasta nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih na območju SR Slovenije v letu 1986.

Iz prikazane zakonske in samoupravne ureditve rednega usklajevanja pokojnin izhaja, da naj bi družbeni dogovor razrešil dvojce vprašanj:

— način usklajevanja pokojnin med letom od leta 1986 dalje, ko naj bi se v celoti izvajale določbe zveznega zakona, pa tudi republiškega in statuta skupnosti in

— način usklajevanja pokojnin med letom v prehodnem obdobju, torej v letih 1984 in 1985. Odgovor nanje daje družbeni dogovor v II. in III. točki.

V II. točki določa, kako naj bi se pokojnine usklajevale med letom od 1986 dalje. Pokojnina bi se naj usklajevala v rokih, ki jih določa Statut skupnosti (najmanj trikrat) tako, da bi njihovo skupno povečanje med letom ustrezalo 90 % od uradno ugotovljenega odstotka porasta povprečnih nominalnih osebnih dohodkov v obdobju januar-september v primerjavi s povprečjem, doseženim v enakem obdobju v prejšnjem letu, torej obdobju januar-september. Zakaj samo na podlagi podatkov o gibanju osebnih dohodkov v prvih dveh mesecih? Razlogi so predvsem tehnične narave. Zavod SR Slovenije objavlja uradne statistične podatke o gibanju nominalnih osebnih dohodkov z dvomesečno zamudo. V mesecu novembru, ko naj bi skupščina skupnosti sprejela sklep o uskladitvi pokojnin, ki bi bil realiziran z izplačilom pokojnin za mesec december — kasnejša izplačila na raven pokojnine v posameznem letu ne vplivajo več, temveč se odražajo v ravni prihodnjega leta — so na voljo le uradni podatki o porastu osebnih dohodkov v obdobju januar-september.

Ti podatki pa so — upoštevaje gibanja povprečnih nominalnih osebnih dohodkov v preteklih letih — dovolj dobra podlaga za izvedbo uskladitve pokojnin med letom skladno z določbami zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Rast povprečnih nominalnih osebnih dohodkov v obdobju januar-september v primerjavi z enakim obdobjem preteklega leta, z nekaterimi minimalnimi odstopanji (navzdol in navzgor), namreč ustreza povprečni rasti nominalnih osebnih dohodkov v obdobju januar-december, v primerjavi z enakim obdobjem preteklega leta, torej v celem letu.

Zaradi boljše predstave kaj predlog pomeni in podkrepitve navedene trditve, navajamo podatke o gibanju povprečnih nominalnih osebnih dohodkov v zadnjih šestih letih.

Leto	Povprečni nominalni osebni dohodek		Porast povprečnih nominalnih oseb. dohodkov		Uskladitev pokojnin v % 90 % od porasta	V začetku kol. leta
	— din		— v %			
	I —IX	I —XII	I —IX tek. I.	I —XII tek. I.		
			I —IX prej. I.	I —XII prej. I.		
1	2	3	4	5	6	7
1978	5.698	5.903	21,7	21,9	19,5	2,4
1979	7.085	7.393	24,3	25,2	21,9	3,3
1980	8.394	8.767	18,5	18,6	16,7	1,9
1981	10.891	11.404	29,7	30,1	26,7	3,4
1982	13.836	14.365	27,0	26,0	24,3	1,7
1983	16.927	18.259	22,3	27,1	20,1	7,0
Povprečno povečanje					87,0	13,0

Iz razpredelnice so razvidni povprečni nominalni osebni dohodki, doseženi v obdobju januar-september oziroma januar-december v posameznih od navedenih let, odstotki njihovega porasta v navedenih obdobjih (stolpec 4 oziroma 5) in kakšna bi bila uskladitev pokojnin med letom v skladu s II. točko družbenega dogovora. Podatki kažejo, da bi se v navedenih šestih letih pokojnine med letom, ob uporabi principa, ki ga določa družbeni dogovor, povečale v povprečju za 87 % rasti povprečnih nominalnih osebni dohodkov, dosežene v teh letih. Za dokončno uskladitev pa bi ostalo v povprečju okrog 13 %.

Glede na to, da so po podatkih o gibanjih osebnih dohodkov v obdobju januar-september možna tudi odstopanja navzdol in navzgor (v tabeli leto 1982 in leto 1983) od dosežene rasti za leto, je v II. točki predvidena tudi možnost korigiranja dogovorjenega merila, kadar gibanja v zadnjih treh mesecih kažejo takšne tendence, ki bi jo skupščina upoštevala pri izplačilu pokojnin s 1. decembrom.

Družbeni dogovor v III. točki ureja prehod na izvajanje usklajevanja pokojnin med letom v skladu z načinom, določenim v II. točki. Prehod naj bi bil postopen. Dejstvo je, da terja nov način usklajevanja pokojnin večja finančna sredstva. Zato je postopen prehod logičen. Tako naj bi se v letu 1984 pokojnine med letom uskladile za polovico doseženega porasta nominalnih osebnih dohodkov v obdobju januar-september v primerjavi s povprečjem, doseženim v enakem obdobju v letu 1983, v letu 1985 pa za 75 % porasta, doseženega v obdobju januar-september v primerjavi s povprečjem, doseženim v enakem obdobju v letu 1984.

Uskladitev v teh dveh letih naj bi se izvedla v enakih rokih, kot jih določa statut skupnosti. S 1. julijem in 1. oktobrom bi bila izplačana akontacija na podlagi planiranih podatkov o rasti osebnih dohodkov, s 1. decembrom pa dokončen obračun glede na uradne statistične podatke do 50 % oziroma 75 % porasta v obdobju januar-september v primerjavi z enakim obdobjem leto poprej.

S IV. točko je rešeno vprašanje uskladitve pokojnin med letom, če materialne možnosti družbe ne bi zagotavljale postopne izvedbe prehoda na usklajevanje pokojnin, določenega v II. točki, kot ga predvideva III. točka. V tem primeru bi se pokojnine med letom morale uskladiti najmanj v tolikšni meri, da bi bilo doseženo razmerje med povprečno starostno pokojnino in

povprečnim osebnim dohodkom v posameznem od teh let najmanj v višino 75 %.

2. Usklajevanje pokojnin po rasti družbene produktivnosti dela

Na podlagi 27. člena republiškega zakona se pokojnine v skladu z družbenim dogovorom lahko uskladijo tudi do rasti družbene produktivnosti dela, izražene v realnem družbenem proizvodu, če je ta večja od rasti nominalnih osebnih dohodkov vseh delavcev, zaposlenih v SR Sloveniji v preteklem letu. Določba predstavlja poizkus nadaljnje realizacije načela minulega dela v sistemu pokojninskega in invalidskega zavarovanja. V zakonu je predvidena kot neobvezna uskladitev.

V V. točki družbenega dogovora je povzeta možnost usklajevanja pokojnin po tem naslovu. Naslednja, VI. točka pa določa, katere pokojnine se lahko uskladijo na tej podlagi in pod kakšnimi pogoji. Predvideno je, da bi takšne uskladitve bile lahko deležne vse pokojnine, pokojnine, uveljavljene v različnih razdobjih ali pokojnine posameznih kategorij upokojencev.

Uskladitev vseh pokojnin in pokojnin uveljavljenih v različnih razdobjih bi bilo mogoče izvesti, če bi rast družbene produktivnosti dela bila znatno višja od rasti nominalnih osebnih dohodkov. Pokojnine posameznih kategorij upokojencev pa bi bilo na tej podlagi mogoče uskladiti, če je rast osebnih dohodkov v posamezni panogi dejavnosti določeno obdobje nižja od rasti nominalnih osebnih dohodkov, pod pogojem, da so ti osebni dohodki bili podlaga za izračun pokojnin teh upokojencev.

VII. in VIII. točka se nanašata na sprejemanje določitve o uskladitvi pokojnin na tej podlagi, podatke, ki so podlaga zanjo, pričetek veljavnosti sklepa in način zagotavljanja sredstev.

3. Usklajevanje prej odmerjenih pokojnin s kasneje odmerjenimi

Podlaga za tovrstno, tudi izjemno usklajevanje pokojnin, daje že zvezni zakon, ki v 31. členu določa, da se na podlagi razlik, ki nastanejo v

ravnih pokojnin, uveljavljenih v posameznih obdobjih, v primerih in na način, kot je to določeno s samoupravnim splošnim aktom skupnosti v skladu z družbenim dogovorom in zakonom, opravi usklajevanje med prej odmerjenimi pokojninami in pozneje odmerjenimi pokojninami.

Republiški zakon v prvem odstavku 28. člena določa krog primerov, ki jih takšna uskladitev zajema. To so: vse pokojnine, samo pokojnine, uveljavljene v posameznih razdobjih, vseh upokojencev ali posameznih kategorij upokojencev.

V drugem odstavku citiranega člena pa zavezuje skupnost, da najmanj enkrat v vsakem srednjeročnem planskem obdobju primerja raven vseh pokojnin, uveljavljenih v različnih časovnih razdobjih, z ravniyo pokojnin, doseženo v planskem obdobju, v katerem skupnost opravi primerjavo.

Upoštevač navedene zakonske okvire (statut skupnosti določb, nanašajočih se na ta način usklajevanja pokojnin, nima), družbeni dogovor v IX. točki zavezuje skupnost, da tekoče spremlja raven pokojnin, uveljavljenih v različnih časovnih razdobjih, z ravniyo pokojnin v tekočem planskem obdobju, upošteva razmere, ki vladajo v delitvenem sistemu na sploh in po posameznih panogah dejavnosti.

V začetku vsakega koledarskega leta pred iztekom srednjeročnega planskega obdobja pa bo skupnost izdelala strokovno gradivo, ki bo podlaga za sprejem odločitve o uskladitvi pokojnin na tej podlagi. Če bo ugotovila, da pokojnine bistveno zaostajajo, bo začela postopek za uskladitev prej odmerjenih pokojnin s kasneje odmerjenimi. Pri ugotavljanju zaostanka — tako določa X. točka — pa bo skupnost upoštevala razmere, ki vladajo med starostnimi upokojenci, ki so pravico do pokojnine uveljavili po splošnih predpisih, spolno strukturo uživalcev in višino pokojninskih osnov, od katerih so bile te pokojnine odmerjene. Razlog takšnim pogojem je v dejstvu, da so le starostne pokojnine, priznane in odmerjene po splošnih predpisih, lahko dovolj dobra podlaga za vrednotenje materialnega položaja upokojencev, saj nanje ne vplivajo nobeni dodatki ali ugodnosti, ki jih imajo upokojenci, ki so se upokojili po posebnih predpisih. S primerjavo pokojninskih osnov, od katerih so bile te pokojnine odmerjene in upoštevač spolno strukturo uživalcev, pa so odpravljene tudi razlike, ki jih krajša ali daljša pokojninska doba ima na pokojnine, uveljavljene v različnih razdobjih.

V XI. točki je določen pričetek veljavnosti sklepa o uskladitvi prej odmerjenih pokojnin s kasneje odmerjenimi.

V XII. točki družbenega dogovora je predvidena možnost sprejemanja odločitve o uskladitvi prej odmerjenih pokojnin s kasneje odmerjenimi izven roka, določenega v drugem odstavku 28. člena republiškega zakona (najmanj enkrat v vsakem srednjeročnem obdobju). Predlog zanjo lahko da skupnost ali zveza sindikatov Slovenije, v njem pa mora navesti razloge, zakaj zahteva predčasno obravnavo.

Odločitev o tem, ali se izvede uskladitev izven roka, temelji na strokovnem gradivu, ki ga pripravi skupnost. Odvisna pa je od ugotovljenih zaostankov, pri čemer je podlaga za primerjavo raven pokojnin, uveljavljenih v srednjeročnem planskem obdobju do leta, v katerem je dan

predlog za uskladitev, oziroma raven vseh pokojnin ali posameznih kategorij, uveljavljenih do pričetka srednjeročnega planskega obdobja.

Če Skupnost ugotovi bistveno zaostajanje pokojnin, upoštevajoč merila in kriterije, dogovorjene v X. točki, začne postopek za uskladitev pokojnin tudi izven zakonskega roka.

V XIII. točki družbenega dogovora je določen pričetek veljavnosti uskladitve, izvedene izven

roka, določenega v republiškem zakonu in način zagotovitve potrebnih sredstev zanjo. Uskladitev naj bi se izvedla praviloma v začetku naslednjega leta po dani pobudi, potrebna finančna sredstva zanjo pa zagotovila na podlagi finančnega načrta za to leto.

Z družbenim dogovorom pa je predvideno tudi, da se podpisniki lahko dogovorijo za drugačen začetek izvedbe uskladitve.

V XIV. točki družbenega dogovora je predviden način izvedbe uskladitve pokojnin na podlagi IX. in XII. točke. Praviloma bi se naj opravila v odstotku. Tudi v tem primeru pa se podpisniki lahko dogovore na drug način.

V XI. točki je predvidena ustanovitev posebnega odbora podpisnikov za spremljanje njegovega izvajanja in razlago. Vsak od podpisnikov naj bi vanj imenoval po dva člana.